

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
Masterproef Geschiedenis

‘De bulderlach van het halfrond’
Vlaamse parlementaire humor in historisch perspectief.

Bieke Nouws

Promotor: Prof. Dr. Marnix Beyen

Universiteit Antwerpen
Academiejaar 2014-2015



Veel mensen hebben rechtstreeks of onrechtstreeks bijgedragen aan deze masterproef, maar twee personen wil ik in het bijzonder bedanken: mijn promotor, Marnix Beyen, om mij steeds met raad en daad bij te staan, en mijn moeder, Wendy Jaspers, om mijn klaagzangen te aanhoren en de eerste zorgen toe te dienen aan twintig pagina's van ongeraffineerde volzinnen. Zonder hen was deze thesis een grap.

Vlaamse parlementaire humor in historisch perspectief

Het zittingsjaar 2011-2012 begon voor het Vlaams Parlement met enige opschudding. Een anonieme Vlaamse minister had de pers ingelicht over toelagen die de regering wilde goedkeuren voor de bouw van een saunacomplex en megamanege. Volgens Lode Vereeck waren dit *“bezwaarlijk strategische sectoren [te] noemen”*¹. De fractievoorzitter van oppositiepartij LDD stond erom bekend vaak humor te gebruiken bij zijn interpellaties en liet ook deze gelegenheid niet voorbijgaan om zich van zijn meest komische kant te tonen. In een geveinsde poging de minister-president te helpen bij het vinden van de ‘klikspaan’, haalde hij op het spreekgestoelte een kartonnen bord boven met een foto van de regering en begon met het elimineren van de ‘verdachten’. Minister Lieten kon het niet geweest zijn, want *“dan hadden we die informatie al lang [per ongeluk] in onze mailbox gekregen”*². Ook Muylers mocht weggestreept worden, want *“de cijfers die in de krant stonden, bleken correct”*³. Hilde Crevits zou te druk bezig geweest zijn met het doven van de lichten langs de autosnelweg. Pascal Smet had vast zitten schrijven aan zijn boek over de aftakeling van Brussel sinds hij er geen minister meer was. En zo ging het maar door, tot heel het parlement in een staat van uitgelatenheid gedompeld was en zelfs de beschimpte regeringsleden het schouwspel schokschouderend waarnamen, de armen gekruist, achteroverleunend in hun zetel.

Het spelletje Cluedo leverde Vereeck behoorlijk wat media-aandacht op. De Vlaamse openbare radio-omroep Radio 1 opende zelfs een debat met zijn luisteraars over de wenselijkheid van humor in het parlement. De reacties waren verdeeld en geven een bijzonder interessante blik op de populaire perceptie van politiek en parlement. Sommigen vonden het *“geweldig”*, *“een aanwinst voor het Vlaams Parlement”* of alleszins *“geen probleem”*. *“Een beetje relativisme kan geen kwaad”*, vond luisteraar T. Anderen waren echter minder enthousiast: *“Het land zit in een zware crisis en die pipo’s maken er daar een lachertje van”*, schreef iemand, *“Heeft die man geen plichtsbesef?”*. Erg cynisch was ook de opmerking *“Dat parlement stelt niks voor, het is op zichzelf al een grote klucht, dat zijn gewoon weer een bende minder werklozen, maar deze worden wel heel goed betaald om kluchten te vertellen”*. Of nog: *“Het probleem met de discussies zoals we ze tegenwoordig vaker zien, is dat alles sexy moet worden ingepakt. Ik heb steeds vaker de indruk dat er meer werd nagedacht over de manier van brengen, dan over de inhoud”*⁴. Blijkbaar was het parlement voor sommigen echt

¹ *Handelingen van het Vlaams Parlement*, 28/09/2011, vergadering 3, pagina 11.

² Verwijzing naar een pijnlijke affaire met een verkeerd geadresseerde mail van de minister.

³ Verwijzing naar een notoire rekenfout van de minister.

⁴ *Radio 1*, “Meer humor nodig in de politiek?”.

geen plaats om lol te trappen en leeft bovendien de idee dat het er vroeger in de politiek serieuzer en daarom *beter* aan toeging. Maar is dat wel zo? Hoe typisch eigentijds zijn de grappen en grollen van de Vlaamse parlementsleden?

Het fenomeen humor is zo grillig dat het zich nauwelijks laat vatten. Sinds millennia is de mens gefascineerd door zijn eigen gelach en de oorzaken ervan. De ideeën van Plato en Aristoteles zetten de toon, gevolgd door die van Romeinse oratoren als Caesar en Cicero. Naar deze antieke geschriften werd teruggegrepen door fysiologen en filosofen vanaf de zestiende en zeventiende eeuw, gevolgd door een grote psychologische en sociologische belangstelling voor het onderwerp in de achttiende en negentiende. Sindsdien heeft humor een immense literaire productie op gang gebracht bij linguïsten, sociologen, literatuurwetenschappers, antropologen en, recenter, historici⁵. “*Le problème du rire est attrayant, auquel tout le monde a quelque peu pensé*”, noteerde de gerenommeerde Belgische filosoof Eugène Dupréel in 1928, maar “*ce problème, s’il est facile à traiter, est difficile à résoudre*”⁶.

De disciplinaire kruisbestuiving heeft dan ook nog geen eenduidig slotakkoord opgeleverd, maar wel een waaier aan verklaringen, heden doorgaans opgedeeld in drie denktrants. De *superiority*, *incongruency* en *relief theory* verklaren het lachwekkend effect van komische uitspraken en momenten respectievelijk vanuit een plots gevoel iemand te overtreffen, getuige te zijn van een abnormaliteit of verlost te worden van een opgebouwde spanning⁷. Weinig auteurs beweren evenwel alle geestigheden te kunnen duiden vanuit één van deze theorieën. Freud zag bijvoorbeeld een rol weggelegd voor zowel het superioriteitsaspect als de incongruentie en de psychische verademing⁸. Idem voor Charles Schutz, die beschouwd kan worden als de vader van de politiek-historische humorstudies. Ook diens overtuigende toelichting van het komisch succes van onder meer Aristophanes en Abraham Lincoln bevat de drie elementen.

Aangezien niet helemaal duidelijk is waarom we lachen, ontbreekt een sluitende definitie op basis waarvan we humoristische opmerkingen van niet-humoristische kunnen onderscheiden. Voor het huidige onderzoek naar humor in het Vlaams Parlement zijn echter slechts die momenten in aanmerking genomen die (de) parlementairen aan het lachen brachten en met ‘gelach’ worden aangeduid in de verslagen van de plenaire vergaderingen. Dat is

⁵ CORBEILL, *Controlling laughter*, 11; VERBERCKMOES, *Schertsen, schimpen en schateren*, 53+57+63; BREMMER en ROODENBURG, “Inleiding: humor en de geschiedenis”, 6.

⁶ DUPREEL, “Le Problème sociologique du rire”, 213

⁷ De superioriteitstheorie gaat terug op Plato en Aristoteles, werd gecanoniseerd door Hobbes en recent verdedigd door met name Charles Gruner. Incongruentie speelde een grote rol in de verklaringen van Cicero, Vives en recenter bij Michael Bakhtin en John Morreal. De *relief theory* komt zelden voor op zichzelf. Zie o.a. MORREAL, “Humour and the conduct of Politics”, 67.

⁸ SCHUTZ, *Political humor*, 27+31.

enigszins beperkend, maar doet de noodzaak vervallen aan een selectie criterium. De toehoorders beslissen immers door te lachen wat grappig is. Humor laat zich overigens niet alleen moeilijk definiëren, er is ook geen waterdichte typologie van te maken. Categorieën als ironie of sarcasme zijn erg ambigu en kunnen grappen nooit netjes indelen, aangezien deze oneindig pluriform zijn en hun komische lading vaak ontleen aan de context, meer dan aan een bepaalde zinsbouw of woordkeuze. De grote grijze zones die humor omringen, compromitteren bij voorbaat alle kwantitatieve beweringen die erover gedaan kunnen worden. Toch zijn veel onderzoekers, mezelf inbegrepen, te nieuwsgierig naar systematisch gebruik van humor door bepaalde groepen of personen om zich hierdoor te laten afschrikken. Deze uiteenzetting wortelt dan ook in een database van lachwekkende uitspraken, met onder andere indicaties van soort en intentie, die alleszins een idee geeft van hun representativiteit.

Historici van parlementaire geschiedenis lieten zich al vaker verleiden door vermeldingen van ‘gelach’ of sappige indicaties als ‘*rires ironiques à droite*’ en ‘*hilarité générale et prolongée*’ in de verslagen van diverse parlementen. Eén van de eersten die er zijn oog op liet vallen was Antoine de Baecque. Hij veegde de illusie van tafel van een immer serene Franse Constituanten⁹. Vooral de monarchistische congresleden bleken bewust humor te gebruiken tegen hun republikeinse collega’s. Marnix Beyen, die de *Assemblée Nationale* van een eeuw later onder de loep nam, vond daarin andermaal bij conservatieve politici een groot enthousiasme voor humor als kritische spiegel, die ze de republikeinen voorhielden¹⁰. Philip Waller bracht als eerste de *laughter* in het Britse Lagerhuis in kaart, dat duidelijk onderhevig was aan culturele en politiek-strategische veranderingen in Victoriaans Engeland¹¹. Joseph Meisel verdiepte zich in het steekspel tussen Palmerston en Disraeli: een duel, uitgevochten met negentiende-eeuwse, civiele wapens, waaronder humor¹². En Mark Rolfe merkte op dat de alomtegenwoordigheid van politieke humor in Groot-Brittannië en Australië niet strookt met Habermas’ plaatje van een rationele *public sphere*¹³.

Momenteel zijn de parlementaire humorstudies evenwel voornamelijk aan het doorbreken in de linguïstiek. Dankzij de voortrekkersrol van Villy Tsakona en Diana Elena Popa genieten met name de huidige Oost-Europese parlementen sinds enkele jaren behoorlijk wat aandacht¹⁴. De implosie van de Sovjet-Unie, waarin nauwelijks ruimte was voor parlementai-

⁹ DE BAECQUE, “Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale”, 214-237.

¹⁰ BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 235-272.

¹¹ WALLER, “Laughter in the House”, 4-37.

¹² MEISEL, “Humour and Insult in the House of Commons”, 228-245.

¹³ ROLFE, “The pleasures of political humour in Australian democracy”, 363-376.

¹⁴ Tsakona en Popa verzorgden in 2011 de redactie van *Studies in Political History*: een editie in een reeks discours-analytische bundels, waarin Cornelia Ilie humor al eerder had aangeraakt als een interessant aspect

re humor, dient daarbij vaak als uitgangspunt¹⁵. Zowel deze hedendaagse als historische studies wijzen (impliciet, soms expliciet en door hun juxtapositie) op de afhankelijkheid van humor van de historische context. Een tijdloos universum zou waarschijnlijk dan ook humorloos zijn. In afwezigheid van sociale conventies en gewoontes zouden zich immers geen lachwekkende breukmomenten kunnen voordoen. Het Vlaams Parlement heeft echter wel een verleden en de vraag waarop dit betoog een antwoord zoekt, is hoe dit het humorgebruik van parlementsleden vandaag (2004-2014) mee vormgeeft. De tienjarige periode die op ‘gelach’ doorzocht werd, spreidt zich uit over vier legislaturen, waarin verschillende partijen hun officiële en officieuze positie gewijzigd zagen. Hierdoor kan partij-eigen humor tot op zekere hoogte onderscheiden worden van humor typerend voor bijvoorbeeld oppositiepartijen.

Zoals de Baecque aantoonde, ondervond ‘het eerste moderne parlement’, de Franse *Assemblée Nationale*, vanaf 1789 onmiddellijk dat af en toe lachen onvermijdelijk was in het parlement¹⁶. Twee vormen van humor/gelach konden al snel onderscheiden worden. Enerzijds groeide er een ‘groepslach’, die het parlementair werk verzachtte en de samenhang onder zijn deelgenoten deed toenemen. Anderzijds toonden de conservatieve monarchisten voor het eerst het subversieve, anti-politieke potentieel van humor. Deze types zijn min of meer vergelijkbaar met de twee vormen van lachen die Dupréel onderscheidde: de verbindende *rire d’accueil* en polariserende *rire d’exclusion*¹⁷. In volgende twee paragrafen zal duidelijk worden dat beide varianten ook heden in het Vlaams Parlement voorkomen. Daarenboven zal blijken dat ook de Cluedo-vertoning van Lode Vereeck in dit kader past en dus misschien minder ongezien was dan gedacht. Vervolgens wordt de specifieke achtergrond geschetst van het Vlaams Parlement en hoe het hedendaags parlementair humorgebruik hiertegen gezien moet worden.

De parlementaire groepslach

De Franse revolutionairen stonden aanvankelijk uiterst huiverachtig tegenover gelach in hun assemblee. Jolige toestanden waren te mijden in de gloednieuwe politieke instellingen, want konden slechts de aandacht afleiden van de rationele idealen die zij dienden te verwezenlijken. Bovendien had men een heilige schrik dat humor de zo gekoesterde nationale eenheid

van het parlementair taalgebruik. In 2013 volgde een gespecialiseerd nummer van de *European Journal of Humour Research*, waarin het duo Tsakona-Popa de inleiding geeft bij een reeks bijdragen, gepresenteerd op het congres van de Internationale Gemeenschap voor Humorstudies, gehouden in juni 2012 in Krakau.

¹⁵ Zie o.a. ORNATOWSKI, “Parliamentary discourse and political transition”, 252.

¹⁶ DE BAECQUE, “Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale”, 214.

¹⁷ DUPREEL, “Le problème sociologique du rire”, 228-229+231-241. Zie ook BEYEN en VERBERCKMOES, “Humor en collectieve identiteit”, 18-19.

fataal zou worden. Het lachverbod stond dan ook strikt omschreven in de gedragscode van de *Tiers État* en zijn opvolger, de *Assemblée Nationale*¹⁸. De republikeinse moraal moest echter al snel toegevingen doen aan de *gaieté française* en de grenzen van de menselijke ernst. Paradoxaal genoeg groeide humor zo na verloop van tijd uit van een bedreiging voor de parlementaire samenhang tot een bron van collegialiteit.

Een politieke ceremonie ontwikkelde zich, waarin ieder zijn rol te spelen had en die de parlementairen verenigde in een afzonderlijke gemeenschap. Een eeuw later waren de Franse vertegenwoordigers volledig gewend aan deze interne parlementaire spelregels, die overigens vaak afweken van de vooropgestelde idealen van rationaliteit en volkssoevereiniteit¹⁹. Het besef dat ze dit systeem samen in stand hielden, schiep een band onder de parlementsleden, die geregeld samen lachten bij de collectieve herkenning van bepaalde parlementaire geplogenheden²⁰. Hoewel eenentwintigste-eeuws Vlaanderen een heel ander decor biedt en andere acteurs, is de dynamiek van het rollenspel vandaag verrassend gelijkaardig.

Om te beginnen bedient huidig parlementsvoorzitter Jan Peumans zich op een zeer vergelijkbare manier van humor als de voorzitter van de *Chambre des Députés* in 1890, Charles Floquet. Deze wist volgens Beyen “als de virtuoos van het parlementaire spel [...] bij zowat alle parlementaire groepen een groot moreel gezag op te bouwen”²¹. Ook Peumans verkiest subtiel optreden, niet zelden met een kwinkslag, boven een onverbiddelijke bewaking van het reglement en houdt daarmee de parlementsleden in het gareel²². Zo kon hij fractielid van de Socialistische Partij Anders (SP.A) Tine Soens voor één keer wel toestaan het woord te nemen tijdens de stemmingen, “omdat ze van het vrouwelijk geslacht [was]” en verantwoordde hij zijn niet-optreden na onderbrekingen door CD&V-vertegenwoordiger Eric Van Rompuy met de laconieke opmerking: “Meneer Sanctorum, dit is het normale gedrag van de heer Van Rompuy”²³. Met schimpscheuten als deze lijkt Peumans dhr. Van Rompuy net zo te benaderen als Floquet omging met de ‘woelwater’ in zijn assemblee, de graaf de Bernis, met wie hij “voortdurend verbale steekspelen uitvocht” en die hij “als het stoute kind van de klas voorstelde [en zo] van een politieke opposant reduceerde tot een stuk parlementaire folklore”²⁴.

Zowel in Frankrijk als in Vlaanderen zat de klas overigens vol met ‘stoute kinderen’, die niet zaten op te letten, voortdurend probeerden hun spreektijd te rekken, te interveniëren

¹⁸ DE BAECQUE, “Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale”, 217+224.

¹⁹ Ibidem, 237.

²⁰ BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 269.

²¹ Ibidem.

²² In juni 2014 stemde dan ook iedereen in met zijn herverkiezing. Zie *Handelingen*, 25/06/2014, 2, p8-12.

²³ *Handelingen*, 15/10/2014, 6, p69; 07/10/2009, 3, p28. Zie o.a. ook 18/12/2012, 14, p14 + 01/10/2014, 4, p40.

²⁴ BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 270.

zonder toelating of het reglement op andere manieren te omzeilen²⁵. Dergelijke overtredingen zijn zo herkenbaar dat ze vaak aanleiding geven tot kamerbreed gelach. Om dezelfde reden kan ook zelfspot integrerend werken. Alle parlementsleden kunnen zich immers wel het ongemak inbeelden van een iemand die met een grapje om genade vraagt bij zijn maiden-speech, de attributen voor zijn interpellatie vergat mee te brengen of die onvoorbereid op het spreekgestoelte verschijnt, omdat hij of zij vroeger dan verwacht aan de beurt kwam²⁶. Minzaam gelach volgde ook op de verontschuldiging van Open VLD-vertegenwoordiger Bart Tommelein bij een tussenkomst in maart 2012: “*Excuseer, meneer de voorzitter, ik zal heel kort zijn. Ik heb ook niet heel het debat kunnen volgen omdat men mij ondervraagd [geïnterviewd] heeft. [...] Maar ik moet toch mijn boterham aan iets verdienen, en dus moet ik hier een vraag stellen*”²⁷. Dat hierom gelachen werd, geeft aan dat men niet al te veel graten zag in deze dagelijkse parlementaire realiteit. Het was vooral een herkenbaar tafereel, dat door Tommelein komisch beklemtoond werd. Een voorbeeld van milde parlementaire zelfspot, zoals die ook in de *Chambre des Députés* in 1890 alomtegenwoordig was²⁸.

Rivaliteiten tussen partijen en tussen meer- en minderheid lijken te contrasteren met dit groepsgebeuren. Ook dit steekspel heeft echter een ritueel karakter, zoals Kris Peeters duidelijk beseftte bij veel van zijn geestige opmerkingen als minister-president. Nadat bijvoorbeeld eindelijk een akkoord bereikt was over de Belgische Plantentuin, begon hij zijn antwoord op de vragen van het parlement met de ironische bedenking: “*Ik had gedacht dat er hier applaus zou zijn op alle banken, maar ik had beter moeten weten*”²⁹. Ook met betrekking tot zijn initiatieven ter vereenvoudiging van de administratie in de landbouwsector had men zich “*kunnen beperken tot felicitaties*”, “*maar*”, voegde hij eraan toe, “*ik begrijp dat u [Stefaan Sintobin, VB] vanuit de oppositie een andere benadering volgt*”³⁰. Met dergelijke grapjes trachtte Peeters kritiek op zijn werk te relativiseren en zijn eigen verdiensten in de verf te zetten³¹. Gelach is ook indicatief voor bepaalde rolverwachtingen op het moment dat deze

²⁵ Zie o.a. *Handelingen*, 01/12/2010, 12, p21 + 21/12/2010, 15, p34 + 23/12/2010, 20, p34 + 06/11/2013, 8, p61 + 26/02/2014, 26, p28 (aandacht); 14/10/2009, 4, p46 + 16/12/2009, 13, p24 + 12/05/2010, 33, p44 + 27/10/2010, 8, p15 + 06/07/2011, 46, p17 + 19/10/2011, 6, p8 + 16/05/2012, 35, p7 + 17/12/2013, 15, p8 + 16/12/2014, 14, p30 + 16/12/2014, 14, p54 (spreektijd); 20/03/2013, 30, p16 + 02/04/2014, 31, p89 (intervenieren); 05/07/2005, 48, p21 + 09/01/2013, 20, p47 + 20/03/2013, 30, p39 (afdwalen e.d.)

²⁶ *Handelingen*, STEVAERT, 26/01/2005, 18, p22 (zie ook DE WEVER, 23/07/2004, 4, p23); MEULEMAN, 20/03/2013, 30, p11; DIEPENDAELE, 20/12/2011, 16, p100.

²⁷ *Handelingen*, 07/03/2012, 26, p13.

²⁸ BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 266.

²⁹ *Handelingen*, 12/12/2012, 13, p40. Zie ook 21/05/2008, 42, p15 + 07/07/2010, 43, p17 + 13/06/2012, 40, p40.

³⁰ *Handelingen*, 11/05/2011, 35, p17. Zie ook 27/02/2008, 29, p27 + 25/11/2009, 8, p49 + 11/01/2012, 19, p25 + 30/05/2012, 38, p37 + 19/12/2012, 17, p49.

³¹ Deze strategie is deels zeker eigen aan Kris Peeters. In tegenstelling tot diens humoristische binnenkomers, gebruikte minister-president Letferme bijvoorbeeld meer korte tussenwerpingen. Minister-president Bourgeois maakt dan weer minder grappen *tout court* (voorlopig). Vergelijk COECK e.a., *Debatstrategieën en -tactieken*

niet worden ingelost. Zo weet Vlaams Belang-fractielid Wim Wienen zijn eensgezindheid met SP.A-minister Smet bijvoorbeeld aan een opkomend griepje, in plaats van gewoon te zeggen dat hij akkoord ging³². Ook het gelach dat de uitdrukking “*de verzamelde oppositie*” opwekte, is illustratief³³.

Door allerhande vaste gebruiken bloot te leggen, laat humor het parlementair werk aanvoelen als een doorsnee job met een eigen logica. Meer dan voor persoonlijke aanvallen, lijken Vlaamse parlementsleden het te gebruiken om de grenzen tussen politiek (werk) en privé te bewaken. Daardoor kunnen de parlementsleden na het debat de zaal verlaten en “*vriendelijk met elkaar schertsen*”, zoals in negentiende-eeuws Frankrijk en Engeland gebeurde³⁴. Soms wordt de scheiding ook nadrukkelijk gemaakt. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de felicitaties van SP.A-parlementslid Steve d’Hulster aan LDD’er en kersvers vader Peter Reekmans, die hij een “*dikke proficiat*” wenste, maar “*niet met [zijn] betoog*”³⁵. Ook Bart Tommelein maakte zo zijn wellicht apolitiek bedoelde gelukwensen over aan voorzitter Jan Peumans, tevens vertegenwoordiger van de N-VA, de gedoodverfde winnaar van de nakende verkiezingen: “*Voorzitter, het ga u ook goed, maar toch niet te veel*”³⁶.

Zeker wanneer met enige afstand naar het parlementair gebeuren wordt gekeken, bijvoorbeeld bij een afscheid of huldiging van een parlementslid, verworpen pijnlijke disputen soms net tot integrerende *inside jokes*. Bij zijn vertrek uit het parlement verontschuldigde André Denys zich bijvoorbeeld bij zijn vrouw Rita, aan wie hij beloofd had politiek en privé gescheiden te houden. “*Ik heb de afspraak éénmaal geschonden in dit Vlaams Parlement,*” reminisceerde hij, “*tijdens een legendarisch duel met voormalig minister Vogels over de nieuwe man*”³⁷. Soms gaat het ook over recentere incidenten, zoals een uit de hand gelopen stemmingsronde, waarvan voorzitter Peumans koste wat kost een herhaling wilde vermijden: “*Er is geen schorsing meer mogelijk na het begin van de stemming. Wij hebben daar eens een hele nachtelijke vergadering over gehad, u herinnert zich dat, ik heb daar een trauma aan overgehouden, we gaan dat dus niet meer... – gelach – we komen daar niet meer op terug*”³⁸.

van politici in televisie(s)t(r)ijd, 119 (“Een grappige interventie kan een verhit debat ontmijnen of voor een luchtige sfeer zorgen”); NILSEN, “The Social Functions of Political Humor”, 35 (“to establish détente”).

³² *Handelingen*, 20/11/2013, 10, p37.

³³ *Handelingen*, 21/12/2006, 19, p47. Voor komische allusies op typische conflicten, zie o.a. ook 06/07/2011, 45, p33 + 07/07/2011, 47, p80 + 26/09/2011, 1, p9 + 20/12/2011, 15, p12.

³⁴ Volgens Johan Huizinga was dit enkel in Engeland zo. Zie BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 256.

³⁵ *Handelingen*, 22/01/2014, 21, p9.

³⁶ *Handelingen*, 23/04/2014, 34, p19. Zie ook 06/07/2011, 46, p11 + 22/05/2013, 36, p13.

³⁷ *Handelingen*, 17/11/2004, 7, p36. Zie ook PEETERS, 29/06/2011, 43, p55.

³⁸ *Handelingen*, 25/01/2012, 21, p45. (Zie ook DEHANDSCHUTTER, 19/12/2012, 19, p46.) Naar alle waarschijnlijkheid een verwijzing naar de vergadering van 29 op 30 juni 2011, waarin er veel te doen was rond het al dan niet mogen schorsen van de vergadering tijdens de stemmingen en die uiteindelijk om 3u18 gesloten werd. Zie *Handelingen*, 29/06/2011, 43, p149-151+154.

Positieve én negatieve herkenbaarheden dragen dus bij tot de integratie van de parlementaire gemeenschap door middel van een *rire d’accueil*. Die bestond al in de kinderjaren van het Frans Parlement, dat het voorbeeld zou worden voor vele Westerse democratieën³⁹. Daaronder ook het sinds 1830 onafhankelijke België, waaruit anderhalve eeuw later het Vlaams Parlement zou groeien. Het integrerend effect van gezamenlijk lachen lijkt daarin minstens even werkzaam als in de Franse *Assemblée* in 1790 en 1890. Daarenboven gebeurt dat samen lachen vaak om vergelijkbare redenen: het optreden van de voorzitter, typische partijpolitieke spelletjes of, wat nog niet genoemd werd, versprekingen en allerlei andere onbedoeld lachwekkende uitspraken, die het parlement overvallen en in een algemene staat van opwinding kunnen brengen⁴⁰.

De parlementaire hoonlach

De zware wetgevende debatten in de Franse Constituante, maakten humor al gauw een onvermijdelijke uitlaatklep⁴¹. Intussen waren monarchistische congresleden er overigens ook zeer bewust gebruik van gaan maken om een politieke boodschap over te brengen. Hun spot was vooral gericht tegen de republikeinse revolutionairen, wier obsessie met rationaliteit volgens hen demonstreerde dat ze zichzelf *belachelijk* ernstig namen⁴². Humor ontdeed de machtige congresleden van hun *hybris* en het parlement van zijn *honneur*. De linkerszijde volgde al snel met spottereien, wat deze achilleshiel gedeeltelijk wegnam⁴³. Toch was de anti-parlementaire humor uit conservatieve hoek er eind negentiende eeuw niet minder om. Anno 1890 zag het politiek landschap er natuurlijk danig anders uit dan bij de Revolutie. Tot de tegenstanders van de republikeinen behoorden nu orleanisten, bonapartisten en een formatie rond de generaal Georges Boulanger, die uiterst links zetelde en leden aantrok uit heel het politieke spectrum⁴⁴. Nog steeds bedienden conservatieve parlementairen zich echter veelvuldig van humor om de republikeinen het vuur aan de schenen te leggen.

³⁹Voor andere *inside jokes*, zie o.a. *Handelingen*, MOERMAN, 22/11/2006, 9, p18 + VAN ROMPUY, 20/12/2006, 17, p36 + VAN ROMPUY, 31/01/2007, 23, p24 + PEUMANS, 15/07/2009, 5, p26 + VAN DEN EYNDE, 25/11/2009, 8, p42 + VANDER TAELEN, 24/02/2010, 24, p19 + CALUWÉ, 24/02/2010, 24, p77 + VEREECK, cf. infra + VERSTREPEN, 07/03/2012, 26, p12 + DIEPENDAELE, 17/12/2014, 19, p71 + CREVITS, 04/02/2015, 24, p13.

⁴⁰Zie o.a. *Handelingen*, 06/12/2006, 12, p20 + 28/06/2007, 49, p8 + 05/03/2008, 31, p17 + 30/09/2009, 2, p20 + 16/12/2009, 14, p33 + 06/01/2010, 17, p12 + 21/12/2010, 15, p25 + 27/06/2012, 44, p15 + 24/09/2014, 2, p31. Extra gemaakt worden vergissingen die iemands ‘ware gedachten’ lijken te verraden. Zie o.a. 05/03/2008, 31, p17 + 13/06/2012, 40, p19 + 15/10/2014, 6, p48.

⁴¹DE BAECQUE, “Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale”, 215.

⁴²Ibidem, 219; BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 256+264.

⁴³Eind negentiende eeuw werden overigens nog steeds republikeinen beschimpt die zichzelf te serieus namen. Zie BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 266.

⁴⁴Ibidem, 258+259.

Hun grieven en cynische grappen lijken bovendien sterk te worden weerspiegeld in de retoriek van twee hedendaagse conservatieve partijen in Vlaanderen: het extreemrechtse *Vlaams Belang* en de rechts-liberale *Lijst Dedecker*, in 2011 herdoopt tot *Libertair, Direct, Democratisch*. Tal van verschillen in ideologie, achtergrond en discours scheiden deze partijen van elkaar, maar beide gebruiken ze humor met een gretigheid en intentie gelijkaardig aan die van de conservatieven in de achttiende- en negentiende-eeuwse Franse Assemblée⁴⁵. Volgens de rechtse en boulangistische parlementairen in de *Chambre des Députés* was er een “kloof tussen de democratische retoriek en de ondemocratische praktijk van de republikeinse afgevaardigden”, die ze aankaartten, zo stelde Beyen vast, “door een soort hyperbolische en absurde pastiche van het parlementaire leven te maken”⁴⁶. Allerhande uitwassen maken ook volgens genoemde Vlaamse minderheidspartijen deel uit van ‘het parlementair leven’. Veel komische opmerkingen van LDD en Vlaams Belang plaatsen vraagtekens bij het democratisch gehalte van het politieke systeem en bij de onbaatzuchtigheid van ministers en volksvertegenwoordigers.

Ten eerste was er de besluitvorming. Deze vond men ondemocratisch, of ondoorzichtig op zijn minst, want aangetast door politiek opportunisme, favoritisme, vriendjespolitiek en dergelijke meer. Zo ontwaarde Boudewijn Bouckaert (LDD) in maart 2010 een heimelijke deal tussen SP.A en haar coalitiepartners, om minister Smet een politieke overwinning te gunnen, door hem een vrijgekomen som begrotingsgeld te geven, in ruil voor toezeggingen in het mobiliteitsdossier Oosterweel. Hij vergeleek het spottend met een ingestudeerd voetbaleentweetje en wuifde de ontkenning van zo’n deal door Kris Peeters weg, cynisch lachend: “*In de politiek is alles mogelijk*”⁴⁷. Zijn partijgenoot Lode Vereeck berispte de regering dan weer omdat ze bij de redding van de Dexia-bank de bankiers zou hebben voorgetrokken op de belastingbetaler: “*Deze week leek het een beetje op een spelletje Monopoly*”, badineerde hij, “*verkoop de bank, ga langs bij de regering, u moet niet naar de gevangenis*”⁴⁸. Ook reageerde hij enthousiast op een wellicht ongemeend voorstel van minister-president Peeters aan Filip Dewinter om eens een regeringsoverleg bij te wonen: “*Ik zou daar eigenlijk ook wel eens*

⁴⁵ LDD is bijvoorbeeld een jonge partij, opgericht in 2007 rond Jean-Marie Dedecker, die onder meer vervoegd werd door Boudewijn Bouckaert (beiden ex-VLD) en in 2009 door professor economie Lode Vereeck. Het Vlaams Belang daarentegen is een nationalistische partij met een lange voorgeschiedenis. In 2004 werd ze opgericht als de onmiddellijke opvolger van het voor racisme veroordeelde Vlaams Blok. Deze partij had zich in 1978 afgescheurd van de Volksunie, de eerste Vlaams-nationalistische partij na de Tweede Wereldoorlog, waaruit in 2003 ook de N-VA voortkwam. Als de meest uitgesproken rechtse en separatistische erfgenaam van de Vlaams Beweging, die in WOII veel collaborateurs had voortgebracht, hangt er nogal wat argwaan rond het Vlaams Belang.

⁴⁶ BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 259.

⁴⁷ *Handelingen*, 10/03/2010, 26, p21. Zie ook REEKMANS, 12/02/2014, 24, p27.

⁴⁸ *Handelingen*, 12/10/2011, 5, p65.

aanwezig willen zijn, om te zien hoe dat eigenlijk gebeurt”⁴⁹. Felix Strackx (VB) zag dan weer graten in een eigenaardig amendement dat “[z]ijn goede vriend”, Kris Van Dijck (N-VA), wilde toevoegen aan een decreet over diverse fiscale bepalingen. Dit amendement zou de belasting op inverkeerstelling van ‘zelfgebouwde vliegtuigen’ drastisch verlagen, van € 2478 naar € 61,5 en was zo willekeurig, vond Strackx, dat het alleen maar ingegeven kon zijn door persoonlijke belangen. “*Het hele amendement fascineert mij zozeer*”, begon hij, “*dat ik er diep over nagedacht heb en geprobeerd heb om een reconstructie te maken van de manier waarop het volgens mij gegaan moet zijn*”. Wat volgde was het duidelijk nauwkeurig uitgedachte verhaal van twee imaginaire Vlamingen, waarvan de ene – Anthony – door de aankoop van een N-VA lidkaart en een klaagronde bij zijn verre kennis “*met een lange arm*”, Kris Van Dijck, een stevige reductie wist te bekomen van de BIV op zijn geknutseld vliegtuig⁵⁰.

Vraagtekens werden ook geplaatst bij de manier waarop ministers aan hun positie kwamen. Toen Ingrid Lieten in februari 2011 door een fout geadresseerde mail in nauwe schoentjes kwam, observeerde Vereeck bijvoorbeeld: “*Het kan verkeren: van machtigste zakenvrouw in Vlaanderen tot machteloze minister. De vraag is of het dat is waarvoor uw kiezers – of beter gezegd, de kiezers van Peter Vanvelthoven – hebben gestemd*”⁵¹. Daarmee alludeerde hij op het feit dat Lieten de ministerpost van SP.A had binnengehaald, ondanks een hoger aantal voorkeursstemmen voor Vanvelthoven bij de verkiezingen van 2009. De gedachte was gelijkaardig aan die van de conservatieve markies de Baudry d’Asson, toen die in 1890 de verdediging op zich nam van een “*brave werkman*”, die toelating gevraagd had tot de Kamer van Afgevaardigden om, in de woorden van de markies, “*eens van nabij de verkozenen van het volk en zelfs hen die dat helemaal niet zijn – gelach ter rechterzijde – te mogen aanschouwen*”⁵². Dat het hier om de parlementsleden ging en bij Vereeck om een minister is niet toevallig. De humor van LDD en Vlaams Belang is veeleer antipolitiek dan antiparlementair: een markant verschil met de Franse conservatieven eind achttiende en eind negentiende eeuw. Het Vlaams Belang, getergd door een cordon sanitaire, neemt wel geregeld stemgedrag op de korrel van parlementsleden die de partij doelbewust zouden boycotten⁵³.

Tot vier maal toe werd de verdeling van ministerposten gepasticeerd met behulp van *Suzanne van Interlabor*, het symbool van interimkantoor Interlabor en tegen eind jaren

⁴⁹ *Handelingen*, 15/06/2011, 41, p25.

⁵⁰ *Handelingen*, 29/06/2011, 43, p104-106.

⁵¹ *Handelingen*, 23/02/2011, 28, p14. Zie ook DEDECKER (over Kris Peeters), 09/05/2007, 39, p9.

⁵² BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 259.

⁵³ Zie o.a. *Handelingen*, SINTOBIN, 31/01/2007, 23, p24 + DEWINTER, 26/11/2011, 7, p7.

negentig van *alle* uitzendconsulentes in Vlaanderen⁵⁴. *Suzanne* werd in 2001 afgevoerd, maar de metafoor leefde voort, onder meer in de humoristische beeldspraak van Lode Vereeck, Filip Dewinter en Joris Van Hauthem. “*De Vlaamse regering fungeert in feite als een soort interimbureau voor partijvrijwilligers*”, schertste Dewinter in februari 2004, “*Minister Tavernier mag net als Suzanne a rato van een paar honderdduizend frank per maand op kosten van de belastingsbetaler militant spelen voor zijn partij*”⁵⁵. Hij veroordeelde daarmee Jef Tavernier, die zijn groene partijgenoot Ludo Sannen opvolgde als minister van Leefmilieu en verklaard zou hebben als minister volop campagne te zullen voeren voor zijn partij. Drie jaar later, na de aanstelling van de federale interim-regering Verhofstadt III, wees Van Hauthem de koning aan als *Suzanne*. “*Men zegt wel eens dat Gods wegen ondoorgrondelijk zijn*”, zei hij, “*Dat geldt ook voor de politieke besluitvorming in dit land. [...] Het is een beetje alsof de koning Suzanne van Interlabor speelt en de gebuisde premier van 10 juni als een veredelde uitzendkracht opnieuw in het zadel helpt om toch maar iets te hebben*”⁵⁶. Vereeck maakte in 2010 de vergelijking, bij de eedaflegging van de ministers Bourgeois en Muylers. Deze waren in juni voor de N-VA opgekomen bij de federale verkiezingen en verkozen voor respectievelijk de Kamer en de Senaat. Na hun ontslag gegeven te hebben en de federale zetels in gebruik genomen en doorgegeven te hebben, keerden ze in juli terug in de Vlaamse Regering. “*U herinnert zich nog dat motto van Suzanne van Interlabor*”, bemerkte Vereeck toen, “*Bij de N-VA luidt dat vandaag: op een dag vind je de job van je leven, en dan ben je natuurlijk heel even weg, en dan kom je weer even snel terug, zodat je de keuze hebt uit twee jobs. Op die manier begrijp ik hoe de N-VA aan die 500.000 jobs probeert te geraken*”⁵⁷.

Volgens de Franse antiparlementaire minderheid in 1890 “*trachtte de republikeinse politieke klasse in de eerste plaats haar eigen positie veilig te stellen en deinsde zij er niet voor terug om maatregelen te nemen die tegen het Algemeen Stemrecht indruisten*”, aldus Beyen⁵⁸. Opnieuw lijken de Vlaamse minderheidspartijen LDD en Vlaams Belang in de voetsporen te treden van hun conservatieve Franse voorgangers. Ook hun lachwekkende uitlatingen zijn er vaak op gericht politici van de meerderheid als opportunisten af te schilderen. De *cumulards*, afwezig in het parlement, aspirant-ministers of opkomende burgemeesters, die een “*privé-*

⁵⁴ *De Standaard*, “Interlabor is niet meer”; ANNYS, “Bijdrage 04”, 80-81.

⁵⁵ *Handelingen*, 18/02/2004, 35 p6.

⁵⁶ *Handelingen*, 20/12/2007, 21, p16. Het Vlaams Belang wil het koningshuis afschaffen: nog een punt waarop ze duidelijk verschilt van tenminste de monarchistische conservatieven in het Franse parlement. Wel pleiten ze net als de bonapartisten en sommige boulangisten voor sterk leiderschap in een andere vorm, waarbij de machthebber(s) dichter bij het volk staat(-n). Zie HENDRIKS, *Vitale democratie*, 94.

⁵⁷ *Handelingen*, 07/07/2010, 43, p7. Zie ook VAN HAUTHEM (over Bart De Wever), 25/09/2013, 2, p10.

⁵⁸ BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 258.

oorlogje uit[vochten] op de kap van de Antwerpenaar” in plaats van te kiezen “voor het Vlaams Belang”⁵⁹; waren zij echt bekommerd om de belangen van de Vlamingen? Hoe idealistisch konden ‘overlopers’ zijn, vooral diegenen die zich bij rijzende ster N-VA voegden? In een debat over het statuut van reisbureaus zei Stefaan Sintobin (VB) bijvoorbeeld spottend: “Op amper vijf jaar tijd nemen de meeste mensen hier een totaal ander standpunt in. [...] Voor mij is dat een beetje zoals een Vlaams Belanger die [zoals Jurgen Ceder] na 25 jaar overstapt naar de N-VA: totaal ongeloofwaardig – gelach”⁶⁰. Ook wie zelden parlementaire sessies bijwoonde, zou vast weinig belang hechten aan een democratische besluitvorming. “Ik beken dat ik deze actuele vraag ook heb ingediend”, huichelde Bouckaert in mei 2013, “om mijn minister [Pascal Smet] nog eens te zien. We hebben hem vorige week moeten missen. Morgen komt hij niet naar de commissievergadering en volgende week is hij weer weg. Ik wilde hem nog wel eens zien”⁶¹.

“Niet de radicale republikeinen, maar zijzelf waren de eigenlijke dienaars van het algemeen stemrecht en dus van het Franse volk”, wilden de boulangisten, orleanisten en bonapartisten met humor duidelijk maken⁶². In Vlaanderen meten vooral fractieleden van het Vlaams Belang zich in hun geestigheden een dergelijke woordvoerdersrol aan. Ze gebruiken populaire taal om zich te affiliëren met ‘de gewone Vlaming’ (een “tjevenstreek”, “met onze sjokkedeizen spelen”...⁶³), verwijzen regelmatig naar elementen uit de populaire Vlaamse cultuur (“Tante Terry”, “Suzanne van Interlabor”, “Boer Zoekt Vrouw”, “Wij zijn twee vrienden” van Dennie Christian ...⁶⁴) of leggen hun spottende woorden in de mond van ‘men’, ‘de mensen’, ‘de arbeider die ze gesproken hadden’ of ‘Anthony en Noë’⁶⁵. Bij LDD was men vaak even kritisch voor de autoriteiten, maar doorgaans minder ‘volks’ van aanpak⁶⁶. Vereeck en Bouckaert refereerden bijvoorbeeld eerder aan hun professorschap of kennis van het Latijn⁶⁷. Door te alluderen op blunders van ministers of andere ‘politieke

⁵⁹ *Handelingen*, DEWINTER, 31/03/2010, 29, p19. Zie ook DEWINTER (over Patrick Janssens), 06/07/2005, 50, p158 + VEREECK (over Kris Van Dijck), 10/03/2010, 26, p69 (burgmeesters); VEREECK (over Bourgeois), 20/03/2013, 30, p18 (minister-presidentschap).

⁶⁰ *Handelingen*, 05/07/2012, 48, p50. Zie ook VEREECK (over Siegfried Bracke), 23/02/2011, 28, p13 + PENRIS (over Karim Van Overmeire), 12/02/2014, 24, p64.

⁶¹ *Handelingen*, 15/05/2013, 35, p55. Zie ook VEREECK, 31/03/2010, 29, p100 + VEREECK, 12/10/2011, 5, p65.

⁶² BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers”, 259.

⁶³ *Handelingen*, DEWINTER, 27/02/2008, 29, p1; PENRIS, 02/03/2005, 26, p17. Zie o.a. ook VERSTREPEN, 21/06/2006, 52, p9 + PENRIS, 21/03/2007, 31, p18.

⁶⁴ *Handelingen*, ARCKENS, 14/02/2007, 26, p29; voetnoten 55-57; VAN HAUTHEM, 17/12/2013, 14, p37; VAN DIJCK, 05/06/2013, 39, p20.

⁶⁵ Zie o.a. *Handelingen*, PENRIS, 22/06/2005, 45, p18+ STRACKX, 22/02/2006, 31, p20 + STRACKX, 29/06/2011, 43, p105-106 + STRACKX, 15/02/2012, 24, p53 + TACK, 19/12/2012, 18, p33.

⁶⁶ Het discours van stichtend voorzitter en federaal kamerlid Jean-Marie Dedecker, die zijn West-Vlaams accent bijvoorbeeld duidelijk laat merken, lijkt wel ‘volks’.

⁶⁷ Zie *Handelingen*, VEREECK, 30/09/2009, 2, p48 + VEREECK, 08/12/2010, 13, p23 + BOUCKAERT 02/10/2013, 4, p35 + BOUCKAERT, 05/02/2014, 23, p12; VEREECK, 30/06/2010, 40, p29 + BOUCKAERT, 10/11/2010, 9, p76 + SABBE, 18/01/2012, 20, p16.

lotgevallen’ die de media gehaald hadden, adresseerden fractieleden bovendien voornamelijk een politiek geïnteresseerd publiek⁶⁸. Het welslagen van humor om zo de geloofwaardigheid van politici aan te tasten blijkt ook uit één van de reacties op het Cluedo-spel van Vereeck: “*Ik zie geen enkel probleem. [...] Liever meer van zulke jokes zelfs! Zo beseffen onze Vlaamse ministers misschien eindelijk eens dat hun vele uitspattingen eigenlijk wel abnormaal zijn in Vlaanderen belang*”⁶⁹.

Vanzelfsprekend doen vertegenwoordigers van het Vlaams Belang en LDD ook ‘groepslachwekkende’ uitspraken en doet bijvoorbeeld absenteïsme ook bij andere politici cynische grappen opwellen⁷⁰. In een politieke context waarin alles draait rond *ethos* (zie ook volgende paragraaf), proberen partijen elkaar immers voortdurend te discrediteren. “*Politicians treasure their own stock of ethos but wish to destroy it in their opponents and humour can be a weapon in this battle*”, analyseerde Mark Rolfe⁷¹. Desalniettemin was de cynische, antipolitieke humor de twee partijen eigen. We zien deze zelden bij andere oppositiepartijen, noch bij de rechts-conservatieve N-VA. De Nieuw-Vlaamse Alliantie maakte sinds 2004 dan ook bijna onafgebroken deel uit van de Vlaamse Regering en vormde tot 2008 een kartel met de *Christendemocratisch en Vlaamse CD&V*. Wel lijkt ze vanaf de Vlaamse verkiezingen van 2009 in toenemende mate het voorwerp te zijn geworden van spotternijen, zoals haar versterkte concurrentiepositie en regeringsdeelnames konden doen vermoeden. Tekenend is een opmerking van Lode Vereeck uit 2012: “*In 2004 pleitte toenmalig N-VA-voorzitter Bourgeois nog resoluut voor het afschaffen van de provincies. Vandaag eist de N-VA publiekelijk het gouverneurschap van Oost-Vlaanderen op. Ik hoop dat u even hard van deze ironie kan genieten als ikzelf*”⁷².

De ironie wil overigens ook dat het succes van de N-VA volgens velen te danken is aan de goedlachsheid en humor van haar voorzitter, Bart De Wever⁷³. Men doelt dan op zijn humor in tv-programma’s en -debatten. Zijn zitje in het Vlaams Parlement bleef de afgelopen

⁶⁸ Zie *Handelingen*, VEREECK, 10/03/2010, 26, p69 + VEREECK, 23/02/2011, 28, p13 + VEREECK, 28/09/2011, 3, p12 + VEREECK, 27/03/2013, 31, p39 + BOUCKAERT, 02/10/2013, 4, p35 + BOUCKAERT, 04/12/2013, 12, p54.

⁶⁹ *Radio 1*, “Meer humor nodig in de politiek?”.

⁷⁰ Zie o.a. *Handelingen*, BOUCKAERT, 18/12/2013, 18, p30: “*Ik herinner me nog dat in het middelbaar onderwijs bepaalde boeken werden gepromoot, zoals ‘Wierook en tranen’ van Jos Vandeloop [eigenlijk van Ward Ruyslinck]. Ik durf te wedden dat de helft van dit parlement dat heeft moeten lezen*”. Over absenteïsme, zie o.a. *Handelingen*, 29/04/2009, 43, p17 + 06/04/2011, 33, p18 + 16/12/2014, 16, p60.

⁷¹ ROLFE, “The pleasures of political humour in Australian democracy”, 367.

⁷² *Handelingen*, 26/09/2012, 3, p22. Zie ook DECKMYN, 06/01/2010, 17, p23 + REEKMANS, 01/02/2012, 22, p29. In 2008 had Jurgen Verstrepen (LDD) de N-VA nog in bescherming genomen tegen CD&V, “*dat te druk bezig was met de N-VA te schofferen*”. (*Handelingen*, 24/09/2008, 3, p8.)

⁷³ Zie o.a. ROCHTUS, “The Rebirth of Flemish Nationalism”, 269+277+279. *De humor van Bart De Wever* heeft ook een Facebook-pagina met honderdduizend fans en werd door vrt-journalist Lieven Van Gils het handelsmerk van de N-VA-voorzitter genoemd. Zie *Reyers Laat*, uitgezonden op 4 mei 2012.

legislatuur immers meestal leeg. Het Vlaams Belang daarentegen heeft de afgelopen tien jaar al maar kiezers verloren (vooral aan de N-VA) en LDD kwam in juni 2014 zelfs niet meer op voor het Vlaams Parlement⁷⁴. (Vereeck was kort voordien overgestapt naar Open VLD.) De zelfspot en snedige geestigheden van De Wever op televisie, lijken met andere woorden electoraal meer vruchten af te werpen dan de cynische parlementaire humor van LDD en Vlaams Belang, al is het verband met de verkiezingsuitslagen uiteraard verre van rechtlijnig. Vooral de plebejische, soms ronduit theatrale grappen van sommige Vlaams Belangers lijken nochtans nadrukkelijk bedoeld om ‘het volk’ aan te spreken⁷⁵. Indicatief is misschien het oordeel dat Radio 1-luisteraar *Gilles* uitsprak over Vereecks Cluedo-opvoering: “*Is deze heer een professor? Stand-up comedian, de naam niet eens waardig. (parochiecolder) De bulderlach van het halffrond was al van hetzelfde niveau. Belachelijk! Voor mij is zulk een debat een serieuze zaak. Wie stemt er voor zulke idioot?*”⁷⁶.

Humor in het Vlaams Parlement

Parlementaire humor is dus verre van nieuw. Sommige vormen gaan zelfs terug tot het ontstaan van parlementaire instellingen zelf. Maar natuurlijk heeft de wereld sinds de achttiende en negentiende eeuw niet stilgestaan en het humorgebruik heeft dat evenmin. De maatschappelijke context, zowel als de samenstelling, functie en werking van veel parlementen zijn veranderd: ontwikkelingen waaraan het Vlaams Parlement een dubbele erfenis heeft overgehouden. Enerzijds is het ontstaan door en uit het Belgisch Parlement, dat sinds de late negentiende eeuw processen doorlopen heeft van onder meer democratisering van het kiesstelsel, participatisering en mediatisering. Anderzijds hebben de voor het eerst rechtstreeks verkozen parlementsleden vanaf 1995 een bocht willen maken met de toenmalige *Vlaamse Raad*, weg van de ‘klassieke’ parlementaire werkzaamheden en cultuur. Het parlementair humorgebruik na 2004 lijkt echter aan te geven, naast andere indicatoren, dat de ommezwaai zeker niet totaal was.

De Vlaamse Raad was sinds 1980 de opvolger met uitgebreide bevoegdheden van de *Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap*, opgericht bij de staatshervorming van 1970. Hij was samengesteld uit federale verkozenen, met federale gewoontes, die volgens huidig secretaris-generaal van het Vlaams Parlement, Martine Goossens, bovendien weinig geloof

⁷⁴ Volgens schattingen zou 34,7% à 44% van de Vlaams Belang-kiezers van 2010 in 2014 voor de N-VA gestemd hebben. Zie SWYNGEDOUW, “Verkiezingsonderzoek 25 mei 2014 revisited”.

⁷⁵ Zie o.a. *Handelingen*, TACK, 19/12/2012, 18, p33.

⁷⁶ *Radio 1*, “Meer humor nodig in de politiek?”.

hechten aan de Raad als Vlaamse assemblee van de toekomst⁷⁷. Maar dat veranderde in 1995. De eerste lichte parlementariërs die na de afschaffing van het dubbelmandaat de Vlaamse eed aflegden, dichtte aan de Raad een speciale missie toe. Hij moest het centrum worden van ‘een typisch Vlaamse parlementaire democratie’, een parlement dat de klassieke functies (decreetgeving en het controlerecht over de regering) oversteeg en een voelhoorn zou zijn voor wat er in de maatschappij leeft, een bruggenbouwer tussen burgers en politici en een ‘glazen huis’, waar een openbeleid gevoerd zou worden⁷⁸. De beoogde koerswijziging werd symbolisch ingeluid door de naamsverandering van Vlaamse Raad in Vlaams Parlement en door de verhuis naar een nieuw gebouw met glazen koepel.

De antipolitieke grappen die tussen 2004 en 2014 blijkbaar frequent gemaakt werden, geven echter al aan dat volgens bepaalde politici de dagelijkse parlementaire gang van zaken nog altijd doorspekt is met ondemocratische praktijken. In 1995 had vertegenwoordiger van de Vlaams-nationalistische Volksunie Herman Lauwers er bijvoorbeeld voor gepleit om het voorzitterschap van het herboren Vlaams Parlement geen onderdeel te maken van de regeringsonderhandelingen, zoals in de federale politiek⁷⁹. Maar in 2009 klaagde Filip Dewinter al schertsend dat Jan Peumans, de nieuwe voorzitter, exact zo verkozen was en dat zelfs onbeschaamd aan de media had toegegeven: “*De heer Peumans [zei zelfs] op tv dat hij ontgoocheld is dat hij geen minister wordt, maar ‘slechts’ parlementsvoorzitter*”⁸⁰. Dergelijke grappen kunnen beschouwd worden als symptomen zowel van de beperkte realisatie van als van het voortdurende streven naar de idealen van 1995.

Ook het voortbestaan van een *rire d’accueil* op basis van herkenbare taferelen wijst eerder op continuïteit. In de decennia na de Roemeense onafhankelijkheid van 1877 legitimeerden de parlementsleden er hun jonge assemblee overigens precies door typisch parlementaire “*in-group rules*” te vestigen en deze geregeld te expliciteren⁸¹. De vele komische allusies op een interne logica zouden dus ook gezien kunnen worden als een teken dat het Vlaams Parlement zich heden toch ook (nog) probeert te legitimeren door zich te presenteren als een klassieke parlementaire instelling.

De wens die voorzitter Norbert De Batselier in 1995 uitte om het Vlaams Parlement te vrijwaren van “*steriele en kortzichtige spelletjes*”, lijkt alleszins niet onmiddellijk in vervul-

⁷⁷ GOOSSENS, *Dertig jaar Vlaams Parlement*, 81-88.

⁷⁸ *Ibidem*, 189.

⁷⁹ *Ibidem*, 188.

⁸⁰ Peumans woorden waren: “*Het zou oneerlijk zijn mocht ik nu zeggen niet teleurgesteld te zijn*”, aldus *Gazet van Antwerpen*, “Ontgoochelde Peumans geen minister”. *Handelingen*, 13/07/2009, 2, p10.

⁸¹ VASILESCU, “Constructing the parliamentary identity”, 222

ling te gaan met het parlementair humorgebruik na 2004⁸². Allerlei ontwikkelingen in het parlementair systeem hebben het dan ook (op alle bestuursniveaus) vatbaar gemaakt voor zo’n spelletjes, wellicht meer nog dan het al was. De voorwaarden lijken niet onmiddellijk ideaal te zijn geweest om een parlementaire moraal in de hand te werken, gericht op het maken van doordachte beleidskeuzes op lange termijn⁸³.

Ten eerste is de politiek de afgelopen decennia sterk gemediatiseerd. De pers volgt de handel en wandel van politici op de voet en sinds 2002 worden de plenaire vergaderingen van het parlement bijvoorbeeld ook live uitgezonden op de openbare televisieomroep. Aangezien de meeste pers aandacht echter gaat naar wat zich buiten het parlement afspeelt, zorgt dit er vermoedelijk vooral voor dat parlamentsleden hun tussenkomsten nu opvallender maken, in de hoop het nieuws of internet te halen en alsnog een “*stukje van de media-taart*” te krijgen, zoals mediaprofessor Peter Van Aelst het omschreef⁸⁴. De heuse conferences van Lode Vereeck en de soms exuberante humor van het Vlaams Belang zijn hiervan ongetwijfeld exponenten. Alzo beschouwd, is de aandacht voor de ‘manier van brengen’ mogelijk inderdaad sneller toegenomen dan die voor de inhoud, zoals iemand op het Radio 1-forum suggereerde. Al is de verpakking nu misschien maar even belangrijk, en doet deze er bij de besluitvorming waarschijnlijk zelfs minder toe dan tijdens het negentiende eeuwse unionisme, toen een slimme grap misschien nog kon helpen om collega’s te overreden en hun stemgedrag te beïnvloeden.

Dat is nu niet meer het geval. De partijtucht is namelijk bijna absoluut geworden en tegelijk is vanaf eind negentiende eeuw de macht meer en meer verschoven van het parlement naar de regering en partijleidingen. Met andere woorden is het Vlaams Parlement, ten tweede, niet de slagvaardige wetgevende assemblee geworden waarop men gehoopt had⁸⁵. Dat volksvertegenwoordigers ondemocratisch veel moeite moeten doen om gehoord worden, vond schijnbaar ook LDD-fractielid Peter Reekmans, toen hij de parlamentsvoorzitter ironisch bedankte “*omdat ik het woord krijg en ik als verkozene blij mag zijn dat ik het woord krijg*”⁸⁶. Het is ook niet verwonderlijk dat in deze vrij onmachtige, maar fel gemediatiseerde instelling veel humor gebruikt wordt als opsmuk en voor imagomanagement. Daarvoor is het een uitstekend instrument, omdat, zoals John Morreal bemerkte, “*humour is addressed to the imagination more than the intellect*”⁸⁷. Zin voor humor tonen is al bekoorlijk op zich. Het

⁸² GOOSSENS, *Dertig jaar Vlaams Parlement*, 201.

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ VAN AELST, *De mediatisering van de Vlaamse politiek*, 82.

⁸⁵ GOOSSENS, *Dertig jaar Vlaams Parlement*, 201.

⁸⁶ *Handelingen*, 06/06/2012, 39, p28.

⁸⁷ MORREAL, “Humour and the conduct of Politics”, 74. Zie ook SAFTOUI en POPESCU, “Humour as a branding strategy in political discourse”, 314.

“*vergroot ontegenzeggelijk de aantrekkingskracht van een debater*”, schreef debatcoach Peter van der Geer⁸⁸. Zelfspot getuigt daarbij van een sympathieke mate van zelfrelativering en laat mensen toe zichzelf of een partijgenoot op een niet-arrogante manier te presenteren als specialist in een bepaald dossier – “*Iedereen zal wel weten dat ik een speciale relatie heb met de duinen*” – of als een bepaald type persoon⁸⁹. Boudewijn Bouckaert associeerde zich bijvoorbeeld met bepaalde literatuur en cultuur, door te zeggen: “*Bij mij [is] het fout beginnen gaan toen ik ‘Ik, Jan Cremer’ ben beginnen lezen, ‘Turks fruit’ van Jan Wolkers enz.*”⁹⁰. Om een overdreven klacht van Veli Yüksel te ridiculiseren, koos Pascal Smet dan weer voor een vergelijking die alludeerde op zijn homoseksualiteit: “*Dat is mislukt drama, dat is spel opvoeren, en in mijn wereld spreekt men dan van mislukte drama queens*”⁹¹. En met name Eric Van Rompuy lijkt graag zijn anciënniteit en ervaring te benadrukken, door te spotten met zijn gevorderde leeftijd en imago van “*meubilair van het parlement*”⁹². Ook huidig minister-president Geert Bourgeois lachte de afgelopen jaren herhaaldelijk m eigen “*vijftig tinten grijs*”⁹³.

Ten derde is de concurrentie voor kiezers vandaag groot. De partijen zijn talrijker geworden door de intrede van onder meer een socialistische en christendemocratische fractie rond 1900 en recenter van partijen als Agalev (Groen), de Nieuw-Vlaamse Alliantie en LDD. Bovendien zijn de stemgerechtigden niet meer alleen de gegoede cijnskiezers van de negentiende eeuw, maar is het electoraat nu een ontzuilende massa met vele gezichten en kiezers die relatief veranderlijk stemmen⁹⁴. Partijen moeten dus tegelijkertijd een breed publiek aanspreken en hun traditionele achterban zien te consolideren, zoals SP.A-fractielid Dany Vandebossche bijvoorbeeld beide leek te willen doen toen hij in 2008 grapte: “*Ik pleit hier in geen geval voor de vorm van steun [aan de gedrukte pers] die hier daarnet nog karikaturaal is voorgesteld. Hoewel ik een gewezen communist ben, hoeft de tijd van de Pravda [Sovjet-dagblad] voor mij niet terug te keren. Indien de minister-president de Pravda wil uitgeven, zal*

⁸⁸ VAN DER GEER, *De kunst van het debat*, 119.

⁸⁹ Citaat van André Van Nieuwkerke, wiens bekendste wapenfeiten natuurbeheer in kustgebied betreffen. *Handelingen*, 09/03/2005, 28, p59. Nog over typische dossiers, zie *Handelingen*, VAN HAUTHEM (over Jan Roegiers), 03/03/2010, 25, p70 + SINTOBIN (over Ivan Sabbe), 18/01/2012, 20, p46 + MOERMAN (over Johan Vande Lanotte), 18/04/2012, 31, p11 + VAN MALDEREN (over Mieke Vogels), 27/03/2013, 31, p32 + VOGELS (over zichzelf), 22/05/2013, 36, p12 + D’HULSTER (over Steve Stevaert), 22/01/2014, 21, p5.

⁹⁰ *Handelingen*, 18/12/2013, 18, p30.

⁹¹ *Handelingen*, 19/06/2013, 42, p54.

⁹² *Handelingen*, DEWINTER, 20/12/2011, 15, p12. Zie ook VAN ROMPUY later die vergadering (p13+24) + 27/04/2011, 34, p26 + 06/06/2012, 39, p89 + 19/12/2012, 19, p17 + 18/12/2013, 17, p23.

⁹³ *Handelingen*, 26/07/2014, 6, p17. Zie ook 22/12/2010, 17, p44 + 22/05/2013, 37, p62. Nog over ouderdom, zie VANDAELE (over Jan Peumans), 15/12/2009, 12, p57 + CEYSENS (over Dirk Van Mechelen), 28/06/2007, 49, p6. Andere zelfbeelden die gepromoot werden, waren bijvoorbeeld die van doorbijter (zie VOGELS, 13/06/2007, 45, p1 + 04/07/2012, 45, p37) of van professor (zie voetnoot 67).

⁹⁴ SWYNGEDOUW en HEERWEGH, “Wie stemt op welke partij”, 27.

ik hem echter opnieuw lezen”⁹⁵. Het Vlaams Belang kiest er dan weer duidelijk voor om zeker de radicale rechtse kiezers, separatisten en flaminganten aan zich te binden, door de minste doekjes te winden om hun kritiek en intenties en door in hun grappen, net als in de rest van hun discours, te refereren aan oer-Vlaamse thema’s en mythes, zoals de Guldensporenslag⁹⁶. Dit doet de publiek-verruimende Nieuw-Vlaamse Alliantie volgens politicologe Gabriela Goudenhoofd in het algemeen nog maar zelden⁹⁷. Daarenboven trekt Vlaams Belang’er Jan Penris met zijn grappen geregeld een uitgesproken Antwerpse kaart⁹⁸. Andere politici spitsen hun humor dan weer betrekkelijk weinig toe op een bepaalde regio, ondanks het feit dat zij slechts stemmen kunnen behalen in één provinciale kieskring.

Tot slot kunnen coalitie en oppositie elkaar in het huidige systeem met vaste meerderheden vier jaar lang haast consequent tegenwerken, wat een constructief debat soms lijkt te verhinderen en de politieke spelletjes kennelijk bevordert. Tussen verkiezingen in is het relatief ‘veilig’ om andere partijen te schofferen (ook oppositiepartners). Er moeten immers niet bij elk wetsvoorstel of -ontwerp bondgenoten gevonden worden, zoals in het Europees Parlement of bijvoorbeeld ook in het Griekse. Daarin spotten parlementsleden volgens Marianthi Georgalidou nu eens met de ene partij, om dan weer samen te lachen met een andere⁹⁹. In Vlaanderen varieert dit veel minder en beschimpen meestal rechts en links elkaar of meer- en minderheid. Aangezien de Vlaamse regeringen legislatuurregeringen zijn, kunnen ze in principe niet ten val gebracht worden. Oppositiepartijen proberen de meerderheidspartijen echter wel in een slecht daglicht te stellen met het oog op toekomstige verkiezingen. Dat doen ze onder meer door met humor de cohesie binnen de coalitie op de proef te stellen¹⁰⁰. Meestal gaat het om ironische of sarcastische uitspraken – “*De eensgezindheid tussen de meerderheidspartijen is ontroerend*”¹⁰¹ – soms om metaforen die de werkzaamheden van de Vlaamse Regering omschrijven als een soap, een ziekte, een huwelijk vol overspel of, zoals Open VLD’er Sas Van Rouveroij grapte, als een schip met *Muyters*¹⁰². De *leveling function*

⁹⁵ *Handelingen*, 10/12/2008, 15, p12.

⁹⁶ *Handelingen*, 20/03/2013, 30, p29 (Guldensporenslag). Zie o.a. ook voetnoot 64 + 09/03/2005, 28, p43 + 20/12/2006, 17, p36 + 09/02/2011, 26, p40.

⁹⁷ GOUDENHOOFD, “The Right Wing Parties Dynamic”, 42.

⁹⁸ Zie *Handelingen*, 02/03/2005, 26, p17 + 10/07/2008, 55, p3 + 06/07/2011, 46, p24 + 30/05/2012, 38, p13 + 22/01/2014, 21, p26 + 12/02/2014, 24, p17.

⁹⁹ VOS, “Europa is God niet”; GEORGALIDOU, ““Stop caressing the ears of the hooded””, 105.

¹⁰⁰ Zie o.a. *Handelingen*, 23/02/2011, 28, p20 + 25/04/2012, 32, p18 (VB); 04/07/2012, 47, p7 + 25/09/2013, 3, p8 (LDD); 09/12/2009, 10, p19 + 04/03/2015, 27, p27 (Groen); 15/07/2009, 4, p26 + 23/02/2011, 28, p11 (Open VLD, oppositie tussen juli 2009 en juli 2014); 26/11/2008, 12, p3 (N-VA, oppositie tussen september 2008 en juli 2009).

¹⁰¹ *Handelingen*, WATTEEUW, 08/06/2011, 40, p22.

¹⁰² *Handelingen*, VAN ROUVEROIJ, 12/10/2011, 5, p7. Zie ook VAN DIJCK, 24/04/2013, 33, p10 (soap); DEWINTER, 26/09/2007, 4, p26 + WIENEN, 11/12/2013, 13, p50 (ziekte); VOGELS, 26/09/2007, 3, p15 + JANSSENS, 25/04/2012, 32, p18 + VEREECK, 04/07/2012, 47, p7 + MARTENS, 15/01/2014, 20, p51 (huwelijk/relatie).

van humor wordt bovendien aangesproken om gezagvoerders van hun voetstuk te halen¹⁰³. Zo vond Hermes Sanctorum (Groen) de antwoorden van minister-president Peeters maar flets voor “*de machtigste man van Vlaanderen*”¹⁰⁴. Door ministers en parlementsleden te herinneren aan hun uitsluiers en gebreken, zoals Vereeck in zijn *whodunit*-speech, worden ze herleid tot feilbare stervelingen¹⁰⁵. Ook schuine humor en scatologische grappen kunnen geïnterpreteerd worden als herinneringen aan het feit dat ook machtige politici maar mensen zijn, met menselijke behoeften en instincten¹⁰⁶.

Toch is humor geen oppositiewapen *per se*. De meerderheid maakt er net zo goed gebruik van om de minderheid, haar argumenten en aanvalsstrategieën te ridiculiseren. Zo lachte Bart Tommelein de kritiek van Björn Rzoska op de besparingen weg, door de Groenfractie leider een grote naïviteit te verwijten en te spotten: “*U [zou] als minister-president nooit een begroting in evenwicht krijgen. [...] Als ik aan mijn kinderen vraag hoeveel zakgeld ze het liefst zouden hebben, denk ik dat mijn parlementaire wedde onvoldoende zou zijn*”¹⁰⁷. Ook kwantitatief moet de meerderheid overigens niet onderdoen. De liberale (Open) VLD grapte wel aanmerkelijk meer in haar oppositie- dan coalitie jaren, geeft een benaderende telling aan, maar lokte in totaal net als oppositiepartij Groen net iets minder vaak gelach uit dan CD&V, N-VA en SP.A vanuit de coalitie. De SP.A evenaarde tussen 2004 en 2014 kwantitatief gezien trouwens de rechtse N-VA. Dat links geen humor zou hebben, zoals wel eens gezegd wordt, is dus op zijn minst wat dat betreft onjuist.

Het zijn ook niet alleen mannen die grappen maken, al blijven de vrouwelijke parlementsleden met ongeveer één op zes uitgelokte lachsalvo’s wat achter. Tussen 2004 en 2014 bekleedden zij namelijk wel 31 à 44 procent van de Vlaamse zetels¹⁰⁸. Dat er minder vrouwelijke ministers(-presidenten) en fractievoorzitters waren, verklaard deze ongelijkheid maar ten dele. Toch gebruiken verschillende vrouwen geregeld humor, zo bijvoorbeeld Mieke Vogels, Hilde Crevits, Elizabeth Meuleman, Fientje Moerman en Patricia Ceysens. Hoe de ‘vervrou-

¹⁰³ Term ontleend aan Charles Schutz, die deze toepassing van humor toegepast zag worden in uiteenlopende historische contexten. Zie SCHUTZ, *Political humor*, 38. Ook vergelijkbaar met de Franse monarchisten rond 1790, die de gezagvolle republikeinen hun *hybris* trachtten te ontnemen.

¹⁰⁴ *Handelingen*, 20/12/2011, 16, p23.

¹⁰⁵ Zie o.a. VEREECK en BOUCKAERT, voetnoot 68 + WATTEEUW, 02/03/2011, 29, p47 + GATZ, 30/03/2011, 32, p9 + MOERMAN, 10/07/2013, 47, p21.

¹⁰⁶ Voor scatologische humor, zie *Handelingen*, DEWINTER, 28/04/2010, 31, p13 + STRACKX, 29/06/2011, 43, p105. Voor schuine humor, zie o.a. *Handelingen*, STASSEN, 23/07/2004, 4, p16 + STASSEN, 16/03/2005, 30, p46 + PENRIS, 22/06/2005, 45, p18 + VOGELS, 26/09/2007, 3, p15 + BOUCKAERT, 23/02/2011, 28, p65 + VEREECK, 28/09/2011, 3, p12 + MOERMAN, 14/11/2012, 9, p37 + VAN MALDEREN, 26/07/2014, 5, p6. Zie o.a. SCHUTZ, *Political humor*, 38.

¹⁰⁷ *Handelingen*, 24/09/2014, 3, p12. Zie o.a. ook PEETERS, voetnoten 29 en 30 + DE WEVER, 23/07/2004, 4, p23 + CEYSENS, 19/12/2006, 14, p28 + VANDENBROUCKE, 11/03/2009, 34, p6 + VANVELTHOVEN, 09/12/2009, 10, p8 + DIEPENDAELE, 03/02/2010, 22, p33 + CROMBEZ, 06/04/2011, 33, p23 + VAN MALDEREN, 29/06/2011, 43, p102 + MARTENS, 06/07/2011, 45, p33 + VAN DEN BOSSCHE, 18/12/2012, 15, p53.

¹⁰⁸ *De Standaard*, “Vlaams Parlement telt hoogste aantal vrouwen in Europa”.

welijking’ van het Vlaams Parlement het humorgebruik beïnvloed heeft, is moeilijk te zeggen. Een taboe op schuine humor, zoals feministes volgens Aurelia Carranza Márquez vermoedelijk teweeg brachten in het Spaanse parlement, is er in Vlaanderen alleszins niet. Mannen én vrouwen maakten hier het afgelopen decennium duidelijk seksueel-getinte grappen¹⁰⁹.

Parlementaire humor: *nil novi sub sole*

Gender vormt dus geen heldere breuklijn in het humorgebruik, evenmin als vastgesteld kon worden dat de partij, strekking of politieke functie van parlementsleden echt bepalend zijn voor de grappen die ze maken. De rechtse, conservatieve minderheidspartijen Vlaams Belang en LDD houden er weliswaar een relatief typerend gevoel voor antipolitieke humor op na (de eerste nog meer dan de tweede), maar het leeuwendeel van de geestigheden refereert aan een gedeelde parlementaire leefwereld en is eerder partij-onspecifiek. De humor in het Vlaams Parlement is over het algemeen zachtmoedig en meestal integrerend of erop gericht een concreet standpunt of argument onderuit te halen. Verschillen tussen oppositie en coalitie laten zich gevoelen in bepaalde toepassingen van humor, zoals het openbaren van meningsverschillen tussen de meerderheidspartijen, maar zijn ondergeschikt aan deze grensoverschrijdende tendensen.

Gegrapt en gelachen werd er overigens al in de beginjaren van de Franse *Assemblée Nationale*, die het prototype werd van een modern parlement. Franse invloeden weerspiegelden vanaf de negentiende eeuw onder meer ook in de Belgische parlementaire cultuur, toonden Marnix Beyen en Henk te Velde aan, die in hoge mate schijnt te zijn overgegaan op het Vlaams Parlement, ondanks interne inspanningen vanaf 1995 om te breken met de klassieke parlementaire gebruiken¹¹⁰. In het emotionele en ornamentale taalgebruik van Belgische volksvertegenwoordigers, lijkt er steeds meer ruimte te zijn geweest voor humor dan in bijvoorbeeld de retoriek in het stijvere, meer administratie-gerichte Nederlandse parlement. Dat had het blijkbaar moeilijk met grappenmakers, op hetzelfde moment (midden twintigste eeuw) als in de Belgische Kamer frequent gelachen werd¹¹¹. Typisch Frans is lachen in het parlement overigens niet. Humor werd bijvoorbeeld even goed gebruikt in het *Westminster*-geïnspireerde parlement van Australië. “*Political discourse was no better in the so-called good old days*”, merkte Mark Rolfe daarover op, “*This unruly discourse was there when democracy began in the 1850s*”¹¹². Parlementaire humor is dus geenszins een recent

¹⁰⁹ Zie o.a. *Handelingen*, VOGELS, 26/09/2007, 3, p15 + MOERMAN, 14/11/2012, 9, p37. CARRANZA MÁRQUEZ, “The faces of humor”, 493.

¹¹⁰ BEYEN en TE VELDE, *Passion and reason*, 1-6.

¹¹¹ Voor Nederland, zie TE VELDE, *Stijlen van leiderschap*, 187+207. Voor België, zie < www.plenum.be >.

¹¹² ROLFE, “The pleasures of political humour in Australian democracy”, 363.

verschijnsel en zeker geen *Vlaamse* nieuwigheid. Een komische vertoning als die van Lode Vereeck in september 2011, is dan ook niet te beschouwen als een curieus eenentwintigste-eeuws spektakel, maar precies als een voorbeeld van parlementaire humor zoals die al eeuwenlang meegaat.

Dat neemt niet weg dat humor onderhevig is aan veranderingen in de context waarin parlementaire politiek zich afspeelt. Voor de verklaring van het humorgebruik door hedendaagse Vlaamse parlementsleden, moeten op zijn minst de democratisering van het stemrecht, de toenemende macht van de partijen en de mediarevolutie in rekening gebracht worden. Het blijft echter nog maar de vraag hoe en in welke mate deze en andere processen het humorgebruik effectief veranderd hebben doorheen de tijd. Interessant zou zijn om een soort genealogie van parlementaire humor op te stellen, op basis van het ‘gelach’ in de handelingen van de Belgische Tweede Kamer. De impact van de ‘vervrouwelijking’ zou dan bijvoorbeeld duidelijker worden en de evolutie in België zou beter vergeleken kunnen worden met die in Frankrijk, Engeland, of bijvoorbeeld ook post-Sovjet Polen. De *Sejm*, illustreerde Cesar Ornatowski, evolueerde in de jaren 1990 en 2000 in sneltempo van een parlement waarin euforische vertegenwoordigers van nieuwe partijen regelmatig samen lachten, naar één waarin conflict de norm was en humor vooral polariserend gebruikt werd¹¹³. Een vluchtige blik op de verslagen suggereert dat ook de congresleden in de Belgische Constituante van 1830-31 geregeld verbonden werden in een *rire d’accueil*, en dat er van “*hilarité générale*” al veel minder sprake was toen de stenografen in 1879 voor het eerst systematisch lachsalvo’s begonnen te registreren in de Tweede Kamer, die uit de Constituante voortvloede¹¹⁴. Tegen dan hadden een liberaal en katholiek kamp zich gevormd en werd er blijkbaar vaker aan één van beide zijden gelachen.

Een studie van de parlementaire humor over een langere termijn zou ook verduidelijken of bepaalde vormen van humor die vandaag in het Vlaams Parlement niet gebruikt worden, misschien ooit wel een plaats hadden in de retoriek van Belgische volksvertegenwoordigers. Denken we bijvoorbeeld aan de ronduit beledigende grappen die Palmerston en Disraeli over elkaar maakten in de Britse *Commons*, maar die in het Vlaams Parlement vandaag nauwelijks voorkomen. Is dit te wijten aan het feit dat het Vlaamse coalitiesysteem geen platform biedt waarop duels worden uitgevochten, zoals in Victoriaans Engeland wel het geval was? Hoe zat het dan in de negentiende-eeuwse, bipolaire Belgische Kamer? Waarom

¹¹³ ORNATOWSKI, “Parliamentary discourse and political transition”, 223-263.

¹¹⁴ In de Constituante waren een typische aanleiding tot *hilarité générale* bijvoorbeeld de voorgelezen *pièces adressées au congrès*, zoals een vraag van een schoenmaker om “*en récompense du sang qu’il a[vait] versé pendant la révolution, d’obtenir le brevet de cordonnier du congrès souverain et du gouvernement provisoire*”. Zie HUYTTENS, *Discussions du Congrès national de Belgique*, 543.

kunnen in Vlaanderen ogenschijnlijk ook geen politici gedijen in de stijl van de Roemeense populist Corneliu Vadim Tudor, die zijn anti-elitair imago vormgeeft met scherpe etnische humor¹¹⁵? Christie Davies stelde dat etnische grappen komen en gaan naargelang etniciteit een belangrijk thema geacht wordt. Het quasi ontbreken ervan in het Vlaams Parlement kan dus een tijdelijke afwezigheid zijn¹¹⁶. Dat verklaart echter nog niet waarom zelfs het nationalistische, anti-elitaire en populistische Vlaams Belang (momenteel?) haast met geen grappig woord rept over minderheden in Vlaanderen, die ze wel met andere retorische strategieën aanvalt¹¹⁷.

Over de parlementaire humor in België, zowel als in andere landen valt met andere woorden nog veel te zeggen. Heel wat interessante vragen kunnen nog gesteld worden en er is allerlei schitterend bronmateriaal voorhanden om ze te beantwoorden. Aarzel dus niet, beste historici, politicologen, linguïsten en andere onderzoekers, om het uitdagende onderwerp dat humor is aan te snijden. De toekomst lacht je toe.

¹¹⁵ SAFTOUI en POPESCU, “Humor as a branding strategy in political discourse”, 293+308.

¹¹⁶ DAVIES, *Ethnic humor around the world*, 2.

¹¹⁷ MOUFAHIM, REEDY en HUMPHREYS, “The Vlaams Belang”, 97+102-103.

Bibliografie

*Interessante literatuur zonder expliciete referentie.

- ANNYS, Eddy, “Bijdrage 04. Over hoe randstad zijn aanbod afstemt op de markt”, in Jan DENYS (red.), *Uitzendwerk. 360° handboek*, Tiel: Lannoo, 2015, 73-88.
- ARCHAKIS, Argiris en Villy TSAKONA, “Informal talk in formal settings. Humorous narratives in Greek parliamentary debates”, in: TSAKONA, Villy en Diana Elena POPA (red.), *Studies in Political Humour, Discourse Approaches to Politics, Society and Culture*, dl. 46, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2011, 61-81.*
- BEYEN, Marnix en Henk TE VELDE, *Passion and reason. Modern parliaments in the Low Countries*, onuitgegeven congrespaper, University of Jyväskylä, 2012, herziene versie 2013, 1-6.
- BEYEN, Marnix en Johan VERBERCKMOES, “Humor en collectieve identiteit. Bij wijze van inleiding”, in: idem (red.), *Humor met een verleden*, Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2006, 7-31.
- BEYEN, Marnix, “De eerbiedwaardige onderbrekers. Ironie en pastiche in de Franse Kamer van de Afgevaardigden, 1890”, in: Marnix BEYEN en Johan VERBERCKMOES (red.), *Humor met een verleden*, Leuven: Universitaire Pers Leuven, 2006, 235-272.
- BIPPUS, Amy, “Factors predicting the perceived effectiveness of politicians' use of humor during a debate”, *Humor*, 20/2, 2007, 105-121.*
- BREMMER, Jan en Herman ROODENBURG, “Inleiding: humor en de geschiedenis”, in: idem (red.), *A cultural history of humour from antiquity to the present day*, Cambridge: Polity Press, 1997, 1-10, 6.
- CARRANZA MÁRQUEZ, Aurelia, “The faces of humor. Humor as catalyst of face in the context of the British and the Spanish Parliament”, *Humor*, 23/4, 2010, 467-504.
- COECK, Lana, Andrea QUANTEN en Dave GELDERS, *Debatstrategieën en -tactieken van politici in televisie(s)t(r)ijd*, Brugge: Vanden Broele, 2009.
- CORBEILL, Anthony, *Controlling laughter. Political humor in the late Roman Republic*, Princeton: Princeton University Press, 1996.
- DAVIES, Christie, *Ethnic humour around the world. A comparative analysis*, Bloomington en Indianapolis: Indiana University Press, 1990.
- DE BAECQUE, Antoine, “Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale (1789-91)”, in: Jan BREMMER en Herman ROODENBURG (red.), *Homo ridens. Humor van de oudheid tot heden*, Amsterdam: Boom, 1999, 214-237.
- DUPREEL, Eugène, “Le Problème sociologique du rire”, *Revue Philosophique de la France et de l'Étranger*, 48, 1928, 213-260.

- GEORGALIDOU, Marianthi, “‘Stop caressing the ears of the hooded’. Political humour in times of conflict”, in: Villy TSAKONA en Diana Elena POPA (red.), *Studies in political humour*, Discourse Approaches to Politics, Society and Culture, dl. 46, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2011, 83-107.
- GOOSSENS, Martine, *Dertig jaar Vlaams Parlement. Historiek en dynamiek van een parlementaire instelling. 1971-2001-2002*, Kapellen: Uitgeverij Pelckmans, 2002.
- GOUDENHOOF, Gabriela, “The Right Wing Parties Dynamic between the Economic and the Identity Discourse. Case study: Belgium”, *Journal of Identity and Migration Studies*, 7/1, 2013, 31-55.
- GRUNER, Charles, *The Game of Humor. A comprehensive theory of why we laugh*, New Brunswick: Transaction Publishers, 1997.
- HENDRIKS, Frank, *Vitale democratie. Theorie van democratie in actie*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.
- ILIE, Cornelia, “Managing dissent and interpersonal relations in the Romanian parliamentary discourse”, in: idem (red.), *European parliaments under scrutiny, European parliaments under scrutiny*, Discourse Approaches to Politics, Society and Culture, dl. 38, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2010, 193-221.*
- JAGERS, Jan en Stefaan WALGRAVE, “Populism as political communication style: An empirical study of political parties’ discourse in Belgium”, *European Journal of Political Research*, 46, 2007, 319-345.
- MEISEL, Joseph, “Humour and Insult in the House of Commons. The Case of Palmerston and Disraeli”, *Parliamentary History*, 28/2, 2009, 228–245.
- MORREALL, John, “Humour and the conduct of Politics”, in: Sharon LOCKYER en Michael PICKERING (red.), *Beyond a joke. The limits of humour*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009, 65-80.
- MOUFAHIM, Mona, Patrick REEDY en Michael HUMPHREYS, “The Vlaams Belang: The Rhetoric of Organizational Identity”, *Organization Studies*, 36/1, 2015, 91-111.
- MUELLER, Ralph, “Fun in the German parliament?”, in: Villy TSAKONA en Diana Elena POPA (red.), *Studies in political humour*, Discourse Approaches to Politics, Society and Culture, dl. 46, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2011, 33-59.*
- NILSEN, Don, “The Social Functions of Political Humor”, *The Journal of Popular Culture*, 24/3, 1990, 5-47.
- ORNATOWSKI, Cezar, “Parliamentary discourse and political transition. Polish parliament after 1989”, in: Cornelia ILIE (red.), *European parliaments under scrutiny*, Discourse Ap-

- proaches to Politics, Society and Culture, dl. 38, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2010, 223-263.
- RASKIN, Victor, *Semantic mechanisms of humor*, Dordrecht: D. Reidel, 1985.*
- ROCHTUS, Dirk, "The Rebirth of Flemish Nationalism: Assessing the Impact of N-VA Chairman Bart De Wever's Charisma", *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 12/2, 2012, 268-285.
- ROLFE, Mark, "The pleasures of political humour in Australian democracy", *Journal of Australian Studies*, 34/3, 2010, 363-376.
- SAFTOIU, Razvan en Carmen POPESCU, "Humor as a branding strategy in political discourse. A case study from Romania", *Revista Signos. Estudios de Lingüística*, 47, 2014, 293-320.
- SCHUTZ, Charles, *Political humor. From Aristophanes to Sam Ervin*, Rutherford: Fairleigh Dickinson University Press, 1977.
- SWYNGEDOUW, Marc en Dirk HEERWEGH, "Wie stemt op welke partij? De structurele en culturele kenmerken van het stemgedrag in Vlaanderen. Een analyse op basis van het postelectorale verkiezingsonderzoek 2007", *Instituut voor sociaal en politiek opinieonderzoek*, 12, 2009, < soc.kuleuven.be/web/files/6/34/zie_stemt_op_welke_partij_2007__def_.pdf >, geraadpleegd op 12 mei 2015.
- TE VELDE, Henk, *Stijlen van leiderschap. Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl*, Amsterdam: Uitgeverij Wereldbibliotheek, 2002.
- TSAKONA, Villy en Diana Elena POPA, "Editorial. Confronting power with laughter", *European Journal of Humour Research*, (themanummer: 24e conferentie van de Internationale Gemeenschap voor Humorstudies in Krakau onder redactie van Villy TSAKONA en Diana Elena POPA), 1/2, 2013, 1-9.
- TSAKONA, Villy en Diana Elena POPA, "Humour in politics and the politics of humour. An introduction", in: Villy TSAKONA en Diana Elena POPA (red.), *Studies in political humour*, Discourse Approaches to Politics, Society and Culture, dl. 46, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2011, 1-30.
- TSAKONA, Villy, "Humor and image politics in parliamentary discourse: a Greek case study", *Text & Talk*, 29/2, 2009, 219-237.*
- TSAKONA, Villy, "Parliamentary punning, Is the opposition more humorous than the ruling party", *European Journal of Humour Research*, (themanummer: 24e conferentie van de Internationale Gemeenschap voor Humorstudies in Krakau onder redactie van Villy TSAKONA en Diana Elena POPA), 1/2, 2013, 101-111.*
- VAN AELST, Peter, *De mediatisering van de Vlaamse politiek*, Leuven: Acco, 2014, 81-83.

- VAN DER GEER, Peter, *De kunst van het debat*, Den Haag: Sdu Uitgevers, 2002.
- VASILESCU, Andra, “Constructing the parliamentary identity. The Romanian case (1876-1923)”, in: Liliana IONESCU-RUXANDOIU (red.), *Parliamentary discourses across cultures. Interdisciplinary approaches*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2012, 209-225.
- VERBERCKMOES, Johan, *Schertsen, schimpen en schateren. Geschiedenis van het lachen in de Zuidelijke Nederlanden. Zestiende en zeventiende eeuw*, Nijmegen: SUN, 1998.
- WALLER, Philip, “Laughter in the House. A late nineteenth and early twentieth century parliamentary survey”, *Twentieth Century British History*, 5, 1994, 4-37.
- YOONG, David, “The case of humor in the Malaysian House of Representatives”, *Humor*, 25/3, 2012, 263-283.*

Bronnen

- De Standaard*, “Interlabor is niet meer”, 28 mei 2001, < www.standaard.be/cnt/dst28052001_059 >, geraadpleegd op 19 april 2015.
- De Standaard*, “Vlaams Parlement telt hoogste aantal vrouwen in Europa”, 24 november 2014, < www.standaard.be/cnt/dmf20141124_01393286 >, geraadpleegd op 18 mei 2015.
- Gazet van Antwerpen*, “Ontgoochelde Peumans geen minister”, 11/07/2009, < www.gva.be/cnt/aid847047/ontgoochel-de-jan-peumans-geen-minister >, geraadpleegd op 9 mei 2015.
- HUYTTENS, Emile (red.), *Discussions du Congrès national de Belgique 1830-1831*, dl. 1, Brussel: Société Typographique Belge, 1844.
- Parlementaire documenten*, Website van het Vlaams Parlement, < www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten >, geraadpleegd voor en na de grondige vernieuwing van de website begin april 2015.
- Radio 1*, “Meer humor nodig in de politiek?”, 29 september 2011, < www.radio1.be/programmas/peeters-pichal/meer-humor-nodig-politiek-bekijk-cluedo-sketch-van-lode-vereeck >, geraadpleegd op 19 april 2015.
- SWYNGEDOUW, Marc, “Verkiezingsonderzoek 25 mei 2014 revisited”, *Knack*, 15 februari 2015, < www.knack.be/nieuws/belgie/verkiezingsonderzoek-2014-anders-bekeken-de-inten-se-strijd-tussen-cd-v-open-vld-en-n-va/article-opinion-533209.html >, geraadpleegd op 19 april 2015.
- VOS, Hendrik, “Europa is God niet”, *Knack*, 30 januari 2008, < www.liberales.be/interviews/voseuropa >, geraadpleegd op 24 april 2015.